

**Javaslat a
„Plui-malom”
megyei értéktárba történő felvételéhez**

**Készítette:
dr. Károly Gabriella
Csopak Nyugdíjas Klub**

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó: Király Gabriella – Csopak Nyugdíjas Klub
8229 Csopak Balaton út. 15.

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Szakmáry Dalma

Levelezési cím: 8229 Csopak, Petőfi Sándor u. 2.

Telefonszám: 06-87-799-108

E-mail cím: kultura@csopak.hu

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: **Plul-malom**

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

agrár- és élelmiszer gazdaság	egészség és életmód	épített környezet
<u>ipari és műszaki megoldások</u>	kulturális örökség	sport
természeti környezet	turizmus	

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye

8229 Csopak, Kisfaludy utca 16. hrsz.1178/1, 1179

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik
települési tájegységi megyei külhoni magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Az 1277. május 12-i csereszerződés szerint a „Nosztréba” vezető út alatt kettő malomépület volt. Az sem valószínű, hogy Csopakról a Nosztréba vezető út ott volt, ahol később 1850-ben kiépítették az új utat egészen Veszprémig. Jelenleg is a Plul malom felett az erdő szélén vezet egy szekérút a Malom Csárdáig. A régi község a mai Simoga-köz, Kisfaludy, Fenyves utcák határolta területen feküdt csak. Jelenleg a Nosztori-völgybe vezető 73-as út alatt három malom épületünk van, ebből minden bizonnyal kettő alapjaiban több, mint 700 éves. A veszprémi káptalannak 1082-re datált, és később hamisnak bizonyult oklevelében is három csopaki malmot említenek. 1588-ból Pisky István várkapitány feljegyzése szerint ismeretes, hogy a csopaki Gellért Illés malomadót cipóban fizet a tihanyi várnak. Valószínű tehát, hogy a török időkben is legalább egy malom működött a csopaki malmok közül. Az egyházi feljegyzések szerint a török időkben – a XVI. Század vége és a XVII. sz. eleje közti elnéptelenedést leszámítva – a káptalannak mind a három malma üzemelt.

A Séd vízfolyása évezredek óta változatlan. Már a rómaiak is a Séd mellé építették a téglágető kemencéjüket a mai futballpálya területén. Csopakon hat

malmot hajtott egykoron a Nosztori forrásokból eredő Séd vize. Így tehát, évszázadok óta egy helyen vannak malmaink, még ha újjáépítették is, ahogy ezzel a malommal is történt.

Molnár Kálmán, vízimolnárnak a mai Vígmolnár Csárda alatt is volt egy malma, de az 1909-ben megépült vasútvonal miatt a malom nem jutott megfelelő vízmennyiséghez, és ezért a Vasúttársaság kárpótolta. A veszprémi káptalannak a Kisfaludy utcában volt még egy középkori alapokra épült romos malma, az 1800-as évek végétől nem használták, ezt megvette és elbontatta Molnár Kálmán és 100 évvel ezelőtt, 1910-ben épített a helyére egy újat, a kárpótlási pénzből. Ekkor korszerű félautomata, serlegfelvonós, egy hengersizékes, hasábszítás berendezés került a malomba. A famunkák a XIX. Századi „Bakonyi fametszők” stílusát mutatja. Érdemes megjegyezni, hogy a famunkákban később valószínű, hogy segített neki rokona, aki malomasztalos volt, a hajmáskéri születésű Fischer József (1901) is, akinek felesége Plul lány volt. A felülcsapós vízikerek 4,5 méter átmérőjű és 60 cm szélességű volt. Volt egy 37 colos átmérőjű malomkőjárat, 1db Ganz 11-es törető hengersizék, 1 db gabonatisztító, 1db darakiválasztó és 1 db háromméteres hasábszita. Az új malom így már több fajta lisztet tudott készíteni.

Molnár Kálmán az átépített malmához 1912-ben kapja meg a 146. sz. ni. 1912 számon a vízhasználathoz az engedélyokiratot, melyben 1 db Ganz (Ganz és Tsa 1899) hengersizék és egy pár malomkőjárat hajtása van bejegyezve.

„Teljesítménye 30kg/óra volt. 1q búzából 60 kg liszt volt nyerhető, a többi korpa, őrlési várn és porlás. Az 1 q búzából általában 30% duplanullás, 20% simanullás főzőliszt és 10% kenyérliszt lett. A napi (24 óra) 6-8 q teljesítményű malmot 1940-ben örökölte a Plul család. Plul Vilmos fiai: József, Jenő és Kálmán szintén kitanulták a vízimolnár mesterséget és rövidebb-hosszabb ideig dolgoztak is, a most már Plul-malomban.”(Plul Kálmán (1912-2011.) visszaemlékezése)

Az 1951-es államosítás után, mely nemcsak a malomra, hanem a Plul család lakására is vonatkozott, a malom Veszprém Megyei Gabonaforgalmi és Malomipari vállalat tulajdonába került. Azonnal befalazták a molnárlakásból a malomba nyíló konyhai ajtót, amit 2010-ben bontottak ki és nyitották megint össze a lakást a malommal. Az államosítás utáni első vezetője Nedó Sándor molnármester volt, 1952-től 1954-ig. Ekkor a vállalat áthelyezte őt a „Godzsa-féle” malomba.

1953-ban a malmot korszerűsítik úgy, hogy a 37 colos malomkőjáratot kiszereleik és helyette egy kisebb függőköves darálót szerelnek be. Valamelyik megszüntetett malomból hoznak egy 1908-as Ganz és Tsa 11-es kiörlő hengersizéket és beszerelnek még egy 3 méteres hasábszítát a hozzá való serlegfelvonókkal.

Az utolsó vezetője (igazgatója) Sebők József (1907-1985) még 1970-ig üzemszerűen működtette a malmot. A nagy szaktudású molnár Csopakon is megállta a helyét és kitűnő lisztet tudott átadni az őrlőknek, újból jó hírért keltve a csopaki malomnak. Éppen ezért elég sokan hozták hozzá az őrlőni való gabonát.

1955. január 1-vel felsőbb rendelkezés következtében a malmokat át kellett adni a csopaki községi tanácsnak. Egy darabig tehát a Plul malom is tanácsi malomként üzemelt. A tanács nem úgy kezelte a malmot, mint azt a felsőbb szervek elrendelték és a műemlék jellege miatt később visszakerült a malomipari egyesülés kezébe.

Korábban a csopaki Séd 240 liter/másodpercenkénti, engedélyezett vizét használhatta a malom tulajdonosa, azonban ez a vízmennyiség az 1950-es években már alig haladta meg a 100 litert. Ezért vált szükségessé a malom villamosítása, a gépek maghajtásához. Az 1960-as évek közepén megalakul a „Csopaki Törpevízmű

Társulat” és a Nosztori-források vizét csőhálózatban juttatták el a lakossághoz. Az igaz, hogy sok család élvezi mai napig a vezetékes ivóvíz áldásait, de a forrásból „túlfolyó” víz olyan minimálisra csökkent, hogy a Séd sokszor teljesen kiszáradt. Így a malom vízikerekét csak „üresben” lehetett járatni, ha valami víz mégis a mederbe került.

Miután a TSZ-ek erőszakos megalakítása után sem termőföld, sem számosállat állomány nem maradt a környék parasztgazdáinak tulajdonában, az örötés iránti igény nagyon megcsappant. A TSZ-ek összevont nagyüzemi tábláiról learatott termést már a nagyteljesítményű malmokban őrlötték meg. 1948 és 1954 között 220 malmot államosítottak, és ebből 1962-ben már csak 12 üzemelt! 1969-ben a csopaki állami (Plul) vízimalom is leállt. Ezután „Takarmány Bolt”-ként használta a Veszprém Megyei Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat.

1968-ban a Gabonatröszt utasítást adott, hogy a többi malommal együtt a csopakit is le kell szerelni, és eladni, hogy azzal is csökkentse a vállalat kiadásait. Wöller István karbantartó üzemi vezetőt 1969-ben bízta meg a megyei GMV és a Gabonatröszt, hogy fotózza és mérje fel a megye területén talált malmokat. Gyűjtött is sok régi malmi berendezést és dokumentációt. Elrendelték tehát az „ipartörténeti emlékek felmérését és gyűjtését, ugyanakkor meg akarták semmisíteni a régi malmokat. Sebők József, Wöller István és Dr. Zákonyi Ferenc megmozgatott mindent, hogy az örvényesi malom mintájára a csopaki is védett, látogatható, ipari műemlék legyen.

A Csopakon lakó Veszprém Megyei Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat (GMV) igazgatója, Dobson Ferenc ígéretet tett, hogy a berendezéshez nem nyúlnak. 1978. december 20-án az Országos Műemlék Felügyelőség, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum, a Gabonatröszt, a Veszprém Megyei Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat, valamint a csopaki Tanács elnöke együttes felülvizsgálatot tartott a vállalat által védelemre bejelentett, jelentős ipartörténeti emléket képező csopaki vízimalomnál. A csopaki Vízimalom Bizottság megállapította, hogy a vízimalom gépi berendezése és meglévő malomipari eszközei jelentős ipartörténeti emléket alkotnak. Viszonylag jó állapotban vannak és helyreállításuk, megfelelő karbantartásuk elvégzése után üzemképes állapotba lehet azokat hozni. A Gabonatröszt részéről a csopaki malom védetté nyilvánítására az Országos Műemlék Felügyelőség felé a javaslat megtörtént. A helyreállítási munkálatokat a vállalat csak a Műemlék Felügyelőség előírásainak megfelelően valósíthatja meg. A helyi tanács részéről a tanácselnök felajánlotta, hogy társadalmi munkával a malom környezetének kialakításában részt vesznek és a megyei Erdővédelmi Vállalat segítségével a telep fakerítését biztosítani fogják.

Összefoglalva a bizottság véleményét, maga a malomépület nem műemlék jellegű, 1910-ben épült, de berendezésével együttesen az egész komplexum jelentős ipartörténeti emléket képez.”

(Idézetek: Steinhausz György, Wöller István: Vízimalmok Csopakon című könyvéből)

2010 szeptemberére a vízimalom új kereket kapott, elkészült a kerti gasztro rész és a felújított molnárlakásban kapott helyet a helytörténeti, illetve malomipari kiállítás. Az azóta eltelt években pihenőpadok kihelyezésére is sor került. 2016-ban a régi magyar gyümölcsfák megőrzését segítő programban Csopak is részt vett, és a malom kertjében tíz gyümölcsfát ültetett. Almák: Nyári fontos, Batul, Török Bálint, Pónyik alma, cseresznyék: Badacsonyi óriás, Drogán sárga ropogós, Szomolyai fekete, szilvák: Althann ringló, Besztercei muskotály, Vörös szilva.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Az országos műemléki jelentőségű Plul-malmot helyi és megyei szinten is fontos szerepeltetni. A vízimalom jelenleg is műemléki védelem alatt áll. A csopaki önkormányzat sikeresen pályázott az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó, a vidéki örökség megőrzésére igénybe vehető támogatások részletes feltételeiről szóló 23/2007. (IV.17)FVM rendelet által meghirdetett pályázaton. A 2010-es felújítás során megújult a malom őrlőszerkezete és a vízikereke. A felújítási munkák során alapvető cél volt, hogy megőrizzék az épületnek és környezetének eredeti jellegét. A megszépült malom és rendezett környezete hangulatos közösségi térré vált: helyi rendezvények, kulturális programok színhelye, kirándulók kedvelt állomása.

A csopaki Plul-malom felvétele a Magyar Értéktárba új érdeklődőket is vonzana a helyi közösségek és településre érkező turisták köréből egyaránt. Többek között szervezett iskolai csoportok számára is ideális helyszínné válhat, mint a mára már szinte elfeledett, molnár mesterség bemutatásának színtere.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

Csopak története, Veszprém, 1997 – Veszprém Megyei Levéltár kiadványai.
Szerkeszti: Madarász Lajos, a kötet szerkesztője: Lichtneckert András

Tamás Jenő: Csopak 2010.
Kiadja Csopak Község Önkormányzata

Csopak Anno, 2006. Kiadja Csopak Község Önkormányzata,
Szerkesztő: Steinhausz György

Wöller István: Örvényes, Csopak. Vízimalmok. Budapest 1998.

Steinhausz György – Wöller István: Vízimalmok Csopakon. 2011.
Kiadja Csopak Község Önkormányzata

Csopak. 1999. Magyar Képek című sorozat kötete.
Szerkesztette: Uzsoki András

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:
<http://csopak.hu/hu/content/plul-malom>

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális dokumentációja

1. kép Plul-malom

2. kép Plul-malom

3. kép. Köllöd András akvarellje a Plul-malomról

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

Mellékletként a támogató nyilatkozatok.

3. A javaslathoz csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

A képek felhasználhatók.

601/1679-2/2016

Talics

TÁMOGATÓI NYILATKOZAT

2016 OKT 28.

Alulírott támogatom, hogy a **Plui-malom** (8229 Csopak, Kisfaludy utca 16.) mint kiemelkedően fontos kulturális, ipari-és műszaki örökséget a Veszprém Megyei Értéktárba jelöljék és felvegyék.

Budapest, 2016. október 19.

TÁMOGATÓI NYILATKOZAT		
Értéktár jelölés száma	16	10
Értéktár jelölés dátuma	1/89-31/2016	28 n.
Előadó	BZ/SKD	

Név: Talics Tamás

Aláírás: Talics Tamás

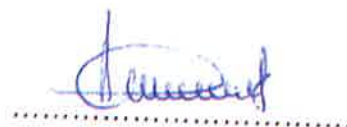
Foglalkozás, szakterület: műemlékvédelmi referens, műv. történelem-rajzok
Cím: Forster Központ, 1113 Budapest, Daróczi u. 3.
Elérhetőség: 30 415 24 59
tamás-balacsik@forsterkozpont.hu

Jkt.n. 1/89-19/2016

TÁMOGATÓI NYILATKOZAT

Ambrus Tibor, mint Csopak Község polgármestere támogatom, hogy a Plui-malmot (8229 Csopak, Kisfaludy utca 16.) mint kiemelkedően fontos kulturális, ipari és műszaki örökséget, ipari műemlékként nyilvántartásba vett épületet (KÖH azonosító: 9813, törzsszám: 9036), a Veszprém Megyei Értéktárba jelöljék és felvegyék.

Kelt, Csopak, 2016. szeptember

Ambrus Tibor
polgármester

Iktatószám: 1/89-18/2016

Jegyzőkönyv

Készült: Csupak Települési Értéktár Bizottságának 2016. június 15-én 14 órakor tartott üléséről

Jelen vannak:

Szabó János	bizottság elnöke
Dr. Tarnai Dezsőné	bizottsági tag
Dr. Károly Gabriella	bizottsági tag
Chikán Andrásné	bizottsági tag
id. Tislér Géza	bizottsági tag
Csupak Község Önkormányzata részéről	
Szakmáry Dalma	koordinátor

Szabó János a Bizottság elnöke: köszönti a megjelenteket, megállapította, hogy a bizottság teljes létszámban megjelent és határozatképes. Jegyzőkönyv vezetőnek Szakmáry Dalmát kéri fel. Kéri, hogy aki a napirendi javaslatokkal egyetért, kézfelemeléssel szavazzon.

8/2016.(VI.14.) számú határozat: a Csupaki Települési Értéktár Bizottság **5 igen** szavazattal, ellenszavazat és tartózkodás nélkül az alábbi napirendi javaslatokat fogadta el:

Napirendi pontok:

1. A már elfogadott települési értékek bővített változatának elfogadása
2. Javaslat a Megyei Értéktár felé továbbküldendő értékekről
3. Az eddigi ügyintézés, honlap, pályázati lehetőségek ismertetése
4. Az előző ülés óta beérkezett javaslatok áttekintése és bemutatása, majd szavazás a javaslatokról
5. Egyéb ügyek

1. A már elfogadott 5 helyi érték bővített anyagát a Bizottság **5 igen** szavazattal, ellenszavazat és tartózkodás nélkül elfogadta.

id. Tislér Géza a hegyközségi jegyzőkönyvek kapcsán jelzi, hogy a település református anyakönyve idén 300 éves és tervezi, hogy azt is feldolgozza és a helyi értéktárba, a hegyközségi jegyzőkönyvekhez hasonlóan, helyi és megyei szinten is szeretné betervezni

2. Szabó János elnök, a Megyei Értéktárba a következő 3 értéket javasolja továbbküldeni: csopaki olaszrizling, mint szőlőfajta, Csupaki Kódex illetve a Plul malom

9/2016.(VI.14) számú határozat: A Bizottság a javasolt 3 helyi értéket a Megyei Értéktár felé továbbítsák, **5 igen** szavazattal, ellenszavazat és tartózkodás nélkül elfogadta.

3. Szakmáry Dalma ismerteti a honlapon való megjelenés technikai feltételeit illetve tájékoztatja a Bizottságot a Földművelődési Minisztérium 2016. évi pályázati felhívásáról (HUNG 2016.). A Bizottság áttekintve a pályázati altémákat és a pályázók körét, úgy véli, hogy az iskolásokra vonatkozó altéma lehetőségeit érdemes átnézni a civil szervezet képviselőinek illetve az iskola vezetőségének, oktatóinak. Dr. Tarnai Dezsőné felveszi a kapcsolatot a helyi iskola vezetőségével.
4. A beérkező javaslatok áttekintése: Chikán Andrásné ismerteti a **Csonkatorony** beadványának szempontjait, felépítését. id. Tislér Géza javasolja, hogy az eredeti templom (Szent István) neve is szerepeljen a javaslatban illetve, hogy lehetőség szerint kiegészítésként majd kerüljön az anyagba a nagy valószínűséggel Paloznakon fellelhető templom alaprajz.

10/2016.(VI.14.) számú határozat: a Bizottság **5 igen** szavazattal, ellenszavazat és tartózkodás nélkül elfogadta a **Csonkatorony** felvételét a Helyi Értéktárba.

Chikán Andrásné ismerteti a **Szent Miklós templomrom** beadványának szempontjait, felépítését. id. Tislér Géza felhívja a figyelmet Vajkai Aurél, a környékkel foglalkozó könyvére, javasolja az ide vonatkozó rajz közlését a romról.

11/2016.(VI.14.) számú határozat: a Bizottság **5 igen** szavazattal, ellenszavazat és tartózkodás nélkül elfogadta a **Szent Miklós templomrom** felvételét a Helyi Értéktárba.

Dr. Károly Gabriella ismerteti a **Savanyú víz forrás** beadványának szempontjait, felépítését. Szabó János felhívja a figyelmet arra, hogy az Önkormányzatnál meg kell lennie egy jegyzőkönyvnek, ami a forrásról készült. A Bizottság javasolja, hogy a jegyzőkönyv anyagával a későbbiekben legyen kiegészítve a javaslat. id. Tislér Géza kéri a javaslat kibővítését a palackozott víz címkéjének szerepeltetésével. Chikán Andrásné javasolja, hogy az önkormányzati jegyzőkönyv is szerepeljen a javaslatban, mint forrásmunka.

12/2016. (VI.14.) számú határozat: a Bizottság **5 igen** szavazattal, ellenszavazat és tartózkodás nélkül elfogadta a **Savanyú víz forrás** felvételét a Helyi Értéktárba.

Dr. Károly Gabriella ismerteti az **Angolkisasszonyok nyaralója** beadvány szempontjait, felépítését. Szabó János jelzi, hogy, hogy az épületben működött csopaki kiseddóvó is illetve, hogy az épület majdnem Csopak polgármesteri hivatala lett az 1990-es években.